

GHEORGHE SĂSĂRMAN

AMINTIRI

Volumul I (Până la Bacalaureat)

De ce mă țin drept clujean

Gheorghe Săsărman s-a născut la 9 aprilie 1941 la București, într-o familie refugiată din Ardealul de Nord. Școala primară și liceul, la Cluj (1948-1959). Absolvent al Institutului de Arhitectură „Ion Mincu” din București (1965), doctor în Teoria arhitecturii (1978). Redactor al rubricii de arhitectură și urbanism la ziarul *Scânteia* (1965-1974). Coordonator al paginii de știință la revista *Contemporanul* (1974-1982). Constrâns, pe motive politice, să renunțe la activitatea de gazetar (1982). Analist de sisteme și programator la Centrul Județean de Proiectare din Arad (1982-1983), apoi la firma GIB din München (1985-2006). Fondator, președinte (2002-2004) și președinte de onoare (2004-2019) al Ligii Asociațiilor Germano-Române din Germania; președinte al Societății Culturale „Apoziția” din München (2005-2008); director-editor al revistei *Apoziția* (2005-2010). Membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj și al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Cărți publicate: *Oracolul*, povestiri (Ed. Tineretului 1969); *Cuadratura cercului*, proză fantastică (Ed. Dacia, 1975, ediție cenzurată; ediții integrale: Ed. Dacia, 2001; Ed. Nemira, 2013; ediția franceză: 1994; spaniolă: 2010; americană: 2013, traducerea semnată de Ursula K. Le Guin; germană: 2016; japoneză: 2019, 2023; italiană: 2023); *Himera*, povestiri și nuvele (Ed. Albatros, 1979); *Funcțiune, spațiu, arhitectură*, eseu (Ed. Meridiane, 1979); *2000*, roman (Ed. Eminescu, 1982; ediția germană: 1986); *Cupa de cutură*, roman (Ed. Sedona, 1994; Ed. Dacia, 2002); *Sud contra Nord*, roman (Ed. Dacia, 2001); *Vedenii*, povestiri (Ed. Ideea Europeană, 2007); *Între oglinzi paralele. Publicistică. 1998-2009* (Ed. Casa Cărții de Știință, 2009); *Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său*, roman (Ed. Nemira, 2011); *Cunoaștere și credință. Lecturi paralele*, eseu (Ed. Nemira, 2014); *Varianta balcanică îmbunătățită*, povestiri și teatru (Ed. Nemira, 2014); *Adevărata cronică a morții lui Yeșua Ha-Nozri*, roman (Ed. Polirom, 2016); *În fața oglinzii*, publicistică (Ed. Casa Cărții de Știință, 2020); *Alfabetul distopiilor*, roman (Ed. Școala Ardeleană, 2021); *Suferințele bătrânului Wernher*, roman, Ed. Școala Ardeleană, 2023); *De ce scrii nu scapi*, proză (Ed. Școala Ardeleană, 2024). Teatru: *Deus ex machina*, piesă în trei acte (C.I. Nottara, 2006-2009). Numeroase texte publicate în antologii, în volume colective și în periodice din țară și din străinătate.

Premii: Premiul Europa (EUROCON V, Stresa, 1980); Premiul Național Ion Hobana „Opera Omnia” al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala București (2012); Premiul „Liviu Rebreanu” (cartea anului, proză) al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj (2017); Premiul special COLIN „pentru contribuții extraordinare la fantastica românească” (2021); Premiul pentru roman, acordat de Convenția Națională de Science Fiction ROMCON pentru *Alfabetul distopiilor* (2022).

Wikipedia: https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_S%C4%83s%C4%83rman

WEB: <https://www.gheorghe-sasarman.eu/index.htm>

GHEORGHE SĂȘĂRMAN

AMINTIRI

Volumul I (Până la Bacalaureat)
De ce mă țin drept clujean

Postfață de
DAN CULCER

Cluj-Napoca
2026

Colecția
ȘCOALA ARDELEANĂ DE PROZĂ

Omagiu editorial
GHEORGHE SĂȘĂRMAN 85
(n. 9 aprilie 1941, București)
sub egida
Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud

© Editura Școala Ardeleană, 2026
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel.: 0364.117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleana.cluj.ro
redactie@scoalaardeleana.cluj.ro
Difuzare: tel./fax: 0364.117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleana.cluj.ro
esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleana.cluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SĂȘĂRMAN, GHEORGHE

Amintiri / Gheorghe Săsărman ; postf. de Dan Culcer. - Cluj-Napoca :
Editura Școala Ardeleană, 2026-
4 vol.

ISBN 978-630-314-405-4

Vol. 1 : Până la bacalaureat : de ce mă țin drept clujean. - Cluj-Napoca :
Editura Școala Ardeleană, 2026. - ISBN 978-630-314-406-1

I. Culcer, Dan (postf.)

821.135.1

Editor: Vasile George Dâncu

Redactor-șef: Alina Hucai

Copertă: Paul Burcia

Redactor: Sandra Cibicenco

Tehnoredactare: Cristina Braiț

Cuvânt-înainte

S-ar zice că ideea de a-ți așterne amintirile pe hârtie nu are neapărat nevoie de o justificare: amintiri are orice om și, de la o vârstă, dorința de a le împărtăși și altora este etern omenească și ea. Iar când mai ești și obișnuit să te exprimi în scris, îndemnul de a trece la fapte vine de la sine. De altfel, propria biografie este oricum cea mai bogată sursă de fapte și trăiri pentru orice scriitor: *Madame Bovary, c'est moi*, ar fi spus Gustave Flaubert despre eroina primului său roman și, chiar dacă mult-citata afirmație n-a putut fi găsită în niciun text semnat de el, nu cred că ar fi cazul să ne îndoim în privința autenticității ei. Am făcut și eu uz în destule scrieri de propria-mi experiență de viață: *Cupa de cucută, Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său, Suferințele bătrânului Wernher*, ca să dau doar exemplele cele mai sugestive – desigur, fără a dori să acreditez prin asta interpretarea excesivă cum că aș fi preluat 1:1 datele mele biografice. Nu, *bătrânul Wernher nu sunt tocmai eu*, în ciuda faptului că multe detalii pot fi regăsite în biografia mea – și, oricum, *nu numai eu*, iar cea mai bună dovadă este că și unii cititori ai *Suferințelor...* s-au recunoscut în protagonistul cărții.

Cu totul altfel stau lucrurile, bineînțeles, în cazul amintirilor, unde autorul este ținut să redea cât mai exact cele relatate, dezgropându-le din memorie și ținându-și în frâu imaginația mult prea doritoare s-o ia razna. Veridicitatea – sau, ceva mai precis, veracitatea – este prima cerință la adresa povestitorului; meșteșugul de scriitor se manifestă aici doar prin priceperea de a construi structuri și prin farmecul scriiturii – dacă și cât este. Veți spune că amintirile suferă oricum de subiectivitate și chiar așa e; numai că, la fel ca atunci când se depune mărturie în fața unui tribunal, autorul trebuie să fie gata oricând să jure că spune adevărul și numai adevărul. Iar tribunalul, deși nu-i vizibil, există!

În ce mă privește, cu toate că afirmam mai la început contrarul, ideea de a-mi consemna în scris amintirile are totuși o motivație aparte și o istorie destul de animată. Primul care s-a arătat interesat de povestea familiei noastre și a avut ideea de a o îmbrăca în cuvinte a fost mentorul

meu literar, scriitorul Adrian Rogoz. (Cum l-am cunoscut și în ce fel a devenit mentorul meu e altă treabă, despre care sper să apuc să vă vorbesc cândva, poate în al doilea volum al *Amintirilor*.) Aflând de la mine câteva despre părinții și frații mei, să fi fost la sfârșit de ani '60, el mi-a spus că tare ar vrea să scrie despre noi un roman. Drept este că era un visător și se entuziasma ușor, iar, pe de altă parte, nu știu decât că începuse să se documenteze și presupun că nici n-o fi ajuns să demareze lucrul efectiv la romanul plănuț. Dar pentru mine a rămas un reper important faptul că povestea noastră ar putea să aibă o semnificație mai generală, de vreme ce ea a atras atenția unui scriitor pentru care aveam toată admirația.

Pe la început de ani 2000, pornită cred că de mine, poate că și în virtutea aceluși vechi reper, a luat naștere între noi, cei patru frați Săsărman, o dezbateră de la distanță pe tema întocmirii unui soi de cronică a familiei. Propunerea era ca fiecare să pună pe hârtie faptele așa cum și le amintea, din cele trăite sau aflate de la părinți, iar eu mă angajasem să asamblez mai apoi cele patru mărturii, ca patru „evanghelii” dedicate familiei noastre. Prinși de treburile cotidiene, dar mă tem că și prea puțin convinși de stringența proiectului, frații mei nu s-au putut decide să treacă de la discuții la primii pași concreți. E foarte adevărat însă că eu eram singurul cu ani de experiență într-ale scrisului, pe când ei, având fiecare o cu totul altă profesie, ar fi trebuit să-și înceapă abia atunci ucenicia, ceea ce la vârsta lor nu putea fi foarte atrăgător.

După o vreme, văzând eu că lucrurile nu se urnesc deloc, le-am sugerat alt posibil proiect: eu să scriu de unul singur o carte cu acest subiect – după ce ei îmi vor fi răspuns în scris și detaliat la câte un set de întrebări, centrate pentru fiecare asupra acelor ani, locuri, persoane și întâmplări pe care cel întrebat le cunoscuse cel mai bine. După un timp, răspunsurile au început într-adevăr să vină, însă nu la toate întrebările și în parte însoțite de rezerve și condiționări. Rezultatul n-a mai fost o cronică a familiei și nici o carte de amintiri, ci un roman despre un anume Anton Retegan, unde ca autor (ca „demiurg”, carevasăzică) eram liber să fantalez după pofta inimii. Cum romanul se încheie odată cu plecarea în exil, am socotit cândva că ar merita să scriu o continuare, urmărind soarta lui Anton și a Sarei după stabilirea lor în Germania. Am făcut chiar două încercări succesive, variante care însă nu m-au mulțumit și au rămas nefinalizate.

Între timp bătea la poartă anul 2019: se împlineau șase decenii de când terminasem liceul! Vă scutesc de amănunte (vi le voi divulga la locul

potrivit, dacă îmi va fi dat să ajung atât de departe cu torsul caierului), fapt este că am coordonat editarea unui *Album al Promoției 1959*, în paginile căruia și-a putut prezenta propria biografie, desigur cu accentul pe anii de școală, fiecare elev aflat încă în viață din cele două clase terminus de atunci ale Liceului „Emil Racoviță” din Cluj. Se înțelege de la sine că am făcut-o și eu; dar marea revelație a fost pentru mine să descopăr fapte surprinzătoare despre aproape fiecare dintre foștii colegi și cât de puține știusem de fapt despre ei. La întâlnirea jubiliară s-a discutat și despre măsura în care *Albumul* ar conta ca document semnificativ pentru soarta unei întregi generații; unii colegi mi-au sugerat mai târziu să plănuiesc o carte în care să includ și din mărturiile lor. Am chibzuit îndelung la un asemenea proiect, fără a izbuti să găsesc o abordare care să mă mulțumească; dar a fost totuși încă un pas pe drumul sinuos spre decizia de a-mi publica amintirile.

Și poate că imboldul cel mai convingător mi l-a furnizat faptul că, în șirul impresionant al cărților de memorialistică apărute după decembrie 1989, tonul dominant l-au dat cele ale victimelor regimului comunist – cum de altfel era și firesc. După deceniile de teroare, de persecuții și de suprimare a libertății, era de așteptat să se audă în sfârșit glasul celor care au avut de suferit, al celor întemnițați, torturați, condamnați fără judecată la muncă silnică, ca și glasul urmașilor celor ce și-au pierdut viața în toiul prigoanei. După anii de tăcere impusă, o izbucnire a dezvăluirilor a fost chiar imperios necesară. Am citit și eu cele cinci volume de memorii ale lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, și m-a cutremurat să văd până unde poate ajunge abjecția, însă și câte poate îndura un om!

M-am întrebat totuși dacă o asemenea prezentare a epocii nu riscă să rămână unilaterală. O existență de peste patru decenii a unei țări întregi poate fi oare înțeleasă doar în cheia Gulagului? Erau pe atunci milioane de familii, milioane de alte sorți: câte dintre ele au fost direct afectate de Sighet, de Aiud, de Jilava, de fenomenul Pitești? Câți dintre noi au avut habar de existența acestor abisuri ale infamiei și ale morții? Cum arăta viața de zi cu zi, viața celor mulți, viața normală? Și, mai ales, cum trăiau cei care, de bună credință sau încă nevârstnici, s-au lăsat amăgiți de idealul unei lumi mai drepte – care, nu-i așa, mai are și astăzi destui adepți! – și au fost nevoiți apoi să descopere cu amărăciune realitatea dindărătul fațadei mirobolante cultivate de propaganda oficială?

Am ajuns astfel să cred că drumul meu, de la purtătorul candid al cravatei roșii la bătrânul sceptic de astăzi, n-ar fi cu totul aparte, ci ar putea

să aibă o semnificație mai generală și, deci, că ar merita să fie povestit. Și m-am decis să-mi încredințez hârtiei, fie ea și virtuală, amintirile – ca să le fie de învățătură, dacă nu și altora, cel puțin urmașilor mei și ai altor membri ai familiei.

Vreau să-i mulțumesc aici soției mele, Mariana, primul meu cititor și critic, pentru răbdarea cu care îmi suportă orele de schimnicie în fața computerului și, mai ales, pentru observațiile ei concrete de pe paginile proaspăt scoase la imprimantă. Le mulțumesc foștilor mei colegi de clasă pentru încuviințarea de a cita din mărturiile lor, adunate de mine în *Albumul Promoției 1959*. Și, nu în ultimul rând, îi mulțumesc Oanei Presecan pentru sugestiile ei prietenești, care m-au ajutat să pricep cum se vede această carte din perspectiva unei cu totul alte generații.

München, 13 mai 2025

Cuprins

Cuvânt-Înainte.....	7
1. Măluț – în căutarea rădăcinilor	11
2. Povestea numelui	21
3. Groful de Măluț	26
4. Pe front în Marele Război	34
5. Cum a ajuns Mama la Unio.....	42
6. Unchii și Mătușile	50
7. Satu Mare	57
8. Refugiul	67
9. Primele amintiri	76
10. Strada Pata 79	84
11. Cum am învățat să citesc	92
12. Strada Pata 41	101
13. Mai multe zile ca cărnați	110
14. Elev la fostul SPU	119
15. La Doboii	127
16. O nuntă ca-n povești	135
17. Stahanovistul pensionar	142
18. O anestezie inoperantă.....	150
19. Între pian, matematici și marxism.....	157

20. Salut voios de pionier	164
21. Comandant de unitate	172
22. <i>Talonmáriás</i>	181
23. În tabără la Varna.....	189
24. O hibă ascunsă	198
25. Bun pentru... înamorare	207
26. Examenul de treaptă.....	215
27. Cântec, joc și voie bună.....	222
28. Perspectiva mezinului.....	232
29. Vivant Professores (1).....	240
30. Vivant Professores (2)	250
31. Vivant Professores (3)	260
32. Vivat membrum quodlibet (1).....	267
33. Grupul celor Patru, ziare „samizdat” și Poporul Botocud.....	274
34. Vivat membrum quodlibet (2)	282
35. Viață sportivă.....	290
36. Vacanțe de licean.....	298
37. Într-o vară, la Sângeorz-Băi.....	307
38. Iubind în taină.....	314
39. Din perspectiva mezinului, bis	323
40. Examenul de Maturitate.....	331
Postfață de Dan Culcer	343